

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ЩОДО ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИКА»
«ВИЗНАЧЕННЯ ЛОГАРИФМІЧНОГО ДЕКРЕМЕНТА
КОЕФІЦІЄНТА ЗАГАСАННЯ КОЛИВАНЬ»
(РОЗДІЛ «МЕХАНІКА І МОЛЕКУЛЯРНА ФІЗИКА»)
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

КРЕМЕНЧУК 2011

Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи з навчальної дисципліни «**Фізика**» «Визначення логарифмічного декременту коефіцієнта загасання коливань» (розділ «Механіка і молекулярна фізика») для студентів технічних спеціальностей денної та заочної форм навчання

Укладач: старш. викл. О.І.Лисенко

Рецензент д.т.н., проф. О.І.Єлізаров

Кафедра фізики

Затверджено методичною радою Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Протокол №_____ від _____

Заступник голови методичної ради _____доц. С.А.Сергієнко

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 1-5
ВИЗНАЧЕННЯ ЛОГАРИФМІЧНОГО ДЕКРЕМЕНТА
КОЕФІЦІЄНТА ЗАГАСАННЯ КОЛИВАНЬ

ТЕМА РОБОТИ Механічні загасаючі коливання

МЕТА РОБОТИ Вивчення механічних загасаючих коливань,
експериментальне визначення коефіцієнта і логарифмічного декременту
загасання коливань.

ТЕХНІЧНЕ ОБЛАДНАННЯ Крутильно-балістичний маятник з повітряним
демпфером і освітлювачем шкали, секундомір, калькулятор

1 ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

Реальні власні механічні коливання тіл відбуваються під дією на них пружних (або квазіпружних) сил і сил опору. Унаслідок дії на тіла сил опору механічна енергія коливання розсіюється в навколишнє середовище. При малих швидкостях руху тіл сили опору прямо пропорційні першому степеню швидкості

$$F_C = -r\sigma = -r \frac{dx}{dt},$$

де r - коефіцієнт опору, що залежить від в'язкості середовища, форми і розмірів тіла. Диференціальне рівняння загасаючих коливань:

$$m \frac{d^2x}{dt^2} = -r \frac{dx}{dt} - kx, \quad \frac{d^2x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = 0,$$

де $\beta = r/2m$ - коефіцієнт загасання коливань, а $\omega_0^2 = k/m$.

Рівняння (1) має дійсний розв'язок лише при $\omega_0^2 - \beta^2 > 0$. Циклічна частота загасаючого коливання

$$\omega = \sqrt{\omega_0^2 - \beta^2}.$$

Розв'язок рівняння (1):

$$x = A_0 e^{-\beta t} \sin(\omega t + \varphi).$$

У розв'язку A_0 - амплітуда початкового коливання, а

$$A = A_0 e^{-\beta t}$$

це амплітуда коливання в момент часу t . Логарифмічний декремент загасання коливань

$$\delta = \ln \frac{A_n}{A_n + 1} = \ln \frac{A_0 e^{-\beta T}}{A_0 e^{-\beta(t+T)}} = \ln e \beta T = \beta T,$$

де T - період загасаючого коливання. Для з'ясування фізичного змісту коефіцієнта загасання коливань вважаємо, що протягом часу t_1 амплітуда загасаючого коливання зменшується у e разів ($e=2,72$). Тоді

$$\frac{A_0}{A_t} = e, \quad \frac{A_0}{t_1} = e^{\beta t}, \quad \beta t_1 = 1, \quad \beta = \frac{1}{t_1}.$$

Отже, коефіцієнт загасання коливань - величина, обернена до проміжку часу, протягом якого амплітуда коливань зменшується в e разів. Для з'ясування фізичного змісту логарифмічного декремента загасання коливань скористаємося формулою (2):

$$\delta = \beta T = \frac{T}{t_1} = 1 / \frac{t_1}{T} = \frac{1}{n_e}.$$

Логарифмічний декремент загасання коливань - число, обернене кількості коливань, протягом яких амплітуда коливання зменшується в e разів.

2 МЕТОД ВИМІРУ

Крутильно-балістичний маятник описаний у лабораторній роботі 2 (рис. 3 і 4). Для виконання даної роботи на одне плече маятника встановлюють демпфер - тонкий лист металу, площа якого перпендикулярна до напрямку руху плеча приладу. Навколишнє повітря чинить опір рухові демпфера, і коливання з часом загасають.

На маятник з демпфером діють два моменти сил.

1. Момент сил пружності дроту

$$M_1 = -ka,$$

де a - кут відхилення маятника від положення рівноваги, K - коефіцієнт сил пружності дроту.

2. Момент сил опору

$$M_1 = -R \frac{da}{dt},$$

де R - коефіцієнт опору, da/dt - кутова швидкість маятника.

Застосовуючи до маятника основне рівняння динаміки обертального руху, одержимо диференціальне рівняння, аналогічне рівнянню (1):

$$J \frac{d^2 a}{dt^2} = -R \frac{da}{dt} - ka,$$

або після введення нових коефіцієнтів

$$R/J=2\beta, \quad k/J=\omega_0^2$$

$$\frac{d^2 a}{dt^2} + 2\beta \frac{da}{dt} + \omega_0^2 a = 0$$

де J - момент інерції маятника, розв'язок його

$$a = a_0 e^{-\beta t} \sin(\omega t + \varphi)$$

де a_0 - початковий кут повороту маятника. Поворот маятника на кут a відповідає кутові променя по шкалі на кут $2a$ і тому для малих кутів:

$$2a = \frac{N_0}{b}, \quad 2a = \frac{N}{b}$$

де N_0 і N - число поділок шкали, що відповідає зсуву променя від її нуля, а b - відстань від дзеркала маятника до шкали. Отже,

$$N = N_0 e^{-\beta t}, \quad \beta = \ln \frac{N_0}{N}$$

Якщо протягом часу t маятник здійснює n коливань, то згідно рівнянь (2) і (3):

$$\delta = \ln \frac{N_0}{N} / n$$

Відносні похибки визначення β і δ :

$$E_1 = \frac{\Delta\beta}{\beta} = \left(\frac{\Delta N_0}{N_0} + \frac{\Delta N}{N} \right) / \ln \frac{N_0}{N} + \frac{\Delta t}{t}$$

$$E_2 = \frac{\Delta\delta}{\delta} = \left(\frac{\Delta N_0}{N_0} + \frac{\Delta N}{N} \right) / \ln \frac{N_0}{N} + \frac{\Delta n}{n}$$

За абсолютні похибки ΔN_0 і ΔN приймаються похибки одиничних вимірів за шкалою освітлювача, абсолютні похибки Δt і Δn визначаються як середні арифметичні похибки прямих вимірів.

3 ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. Увімкнути освітлювач, перевірити установку нуля шкали. Корекція нуля проводиться переміщенням шкали за допомогою гвинта.
2. Повернути маятник на кут, що відповідає числу поділок шкали $N_0 = 8-10$ см. Одночасно запустити секундомір і маятник. Виміряти час, протягом якого амплітуда коливань зменшиться в 2 рази і стане дорівнювати $N = N_0/2$, а також число коливань n . Описаний вище досвід повторити ще 2-4 рази і приступити до обробки експериментальних даних.
3. Обчислити середні значення t і n , абсолютні похибки кожного виміру цих величин, середні абсолютні похибки як похибки прямих вимірів.
4. За формулою (3) обчислити коефіцієнт загасання коливань, підставляючи до неї середнє значення часу. Взяти $\ln 2 = 0,693$. Знайти відносну похибку виміру за формулою (5).
5. За формулою (4) обчислити логарифмічний декремент загасання коливань і за формулою (6) відносну похибку його виміру.
6. Заповнити табл.6 результатів роботи.

Таблиця 6

№ пор.	n	Δn	t, c	$\Delta t, c$	$N_0,$ см	$N,$ см	$\beta,$ c^{-1}	$E_1,$ %	δ	$E_2,$ %
1										
2										
3										
4										
5										
6										

Зміст звіту: назва і номер лабораторної роботи, формули для розрахунку β і δ та їх відносних похибок, таблиця результатів роботи (табл.6).

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Які коливання називаються загасаючими? Чим зумовлене загасання коливань?
2. Складіть диференціальне рівняння загасаючих коливань матеріальної точки.
3. За якої умови загасаючі коливання будуть періодичними й аперіодичними?
4. Поясніть розв'язок диференціального рівняння загасаючих коливань матеріальної точки.
5. Дайте визначення виведіть формулу логарифмічного декременту загасання коливань.
6. Поясніть фізичний зміст коефіцієнта загасання коливань і логарифмічного декременту загасання коливань.
7. Які моменти сил прикладені до крутильно-балістичного маятника?
8. Складіть диференціальне рівняння загасаючих коливань крутильно-балістичного маятника, дослідіть розв'язок рівняння.

9. Виведіть розрахункові формули для визначення з досліду β і δ .
10. Амплітуда загасаючих коливань за 1 хвилину зменшилася в 2 рази. У скільки разів вона зменшиться за 3 хвилини?
11. Протягом 10 коливань амплітуда зменшилася в 2 рази. Визначте логарифмічний декремент загасання коливань ($\ln 2 = 0,693$).
12. Логарифмічний декремент загасання коливань дорівнює 0,01. Визначте число коливань, протягом яких амплітуда зменшується в 2 рази ($\ln 2 = 0,693$).
13. За якої умови коливання загасають найшвидше?

ЛІТЕРАТУРА

[2. т.1, §8.1-8.51 3, т.1, § 58]

Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи з навчальної дисципліни «**Фізика**» «Визначення логарифмічного декременту коефіцієнта загасання коливань» (розділ «Механіка і молекулярна фізика») для студентів технічних спеціальностей денної та заочної форм навчання

Укладач: старш. викл. О.І.Лисенко

Відповідальний за випуск зав. кафедри фізики О.І.Єлізаров

Підп. до др. _____ . Формат 60×84 1/16. Папір тип. Друк ризографія.

Ум. друк. арк. _____. Наклад _____ прим. Зам. № _____. Безкоштовно.

Видавничий відділ
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600